

ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗНИКА ПЕРІОДУ НЕПОГАШЕННЯ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПРИ ДІАГНОСТИЦІ КРИЗИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

НУСІНОВА Я. В.

УДК 658.012:338.242

Нусінова Я. В. Використання показника періоду непогашення поточних зобов'язань при діагностиці кризи на підприємствах гірничо-металургійного комплексу

У статті обґрунтовуються методичні підходи до використання показника періоду непогашення поточних зобов'язань при діагностиці кризи на вітчизняних підприємствах гірничо-металургійного комплексу. Виявлено, що ці підприємства є найуразливішими у світовій фінансово-економічній кризі, в період якої констатовано падіння обсягів виробництва в натуральному вираженні, але збільшення обсягів виробництва та реалізації в грошовому вираженні, що було досягнуто за рахунок підвищення цін і зростання курсу долара. Одним із ключових завдань у розв'язанні проблем, що виникають під час поточного управління підприємствами, названо необхідність постійного контролю за рівнем поточних зобов'язань, джерелом погашення яких, у більшості випадків, виступає дохід від реалізації продукції. У зв'язку з цим запропоновано додатково до інших показників діагностики використовувати період непогашення поточних зобов'язань, який розраховується відношенням поточних зобов'язань до обсягу реалізації продукції в грошовому вираженні, помноженим на 365 днів. Запропоновано визначити його найменше значення, яке характеризуватиме період, протягом якого підприємство може не сплачувати поточні зобов'язання без ризику погіршення фінансового стану до рівня кризового. Розраховано та проаналізовано фактичні значення показника на ряді підприємств гірничо-металургійного комплексу України за 2002 – 2011 рр. Установлено, що більш доцільно як граничні використовувати різні значення для різних груп підприємств. Запропоновано також верхнє граничне значення періоду непогашення поточних зобов'язань встановити на рівні 1 року. При перевищенні цього значення фінансовий стан підприємства характеризуватиметься критичною ситуацією.

Ключові слова: період, непогашення, поточні зобов'язання, криза, діагностика.

Табл.: 1. **Формул.:** 1. **Бібл.:** 9.

Нусінова Яна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, Міжнародний науково-технічний університет ім. Академіка Ю. Бугая (пров. Магнітогорський, 3, Київ, 02660, Україна)

E-mail: tdutybz.07@mail.ru

УДК 658.012:338.242

Нусінова Я. В. Использование показателя периода непогашения текущих обязательств при диагностике кризиса на предприятиях горно-металлургического комплекса

В статье обосновываются методические подходы к использованию показателя периода непогашения текущих обязательств при диагностике кризиса на отечественных предприятиях горно-металлургического комплекса. Вывявлено, что эти предприятия являются наиболее уязвимыми в мировом финансово-экономическом кризисе, в период которого констатировано падение объемов производства в натуральном выражении, но увеличение объемов производства и реализации в денежном выражении, что было достигнуто за счет повышения цен и роста курса доллара. Одной из ключевых задач в решении проблем, возникающих во время текущего управления предприятиями, названа необходимость постоянного контроля за уровнем текущих обязательств, источником погашения которых, в большинстве случаев, выступает доход от реализации продукции. В связи с этим предложено дополнительно к другим показателям диагностики использовать период непогашения текущих обязательств, который рассчитывается отношением текущих обязательств к объему реализации продукции в денежном выражении, умноженным на 365 дней. Предложено определять его наименьшее значение, которое будет характеризовать период, на протяжении которого предприятие может не платить текущие обязательства без риска ухудшения финансового состояния до уровня кризисного. Рассчитаны и проанализированы фактические значения показателя на ряде предприятий горно-металлургического комплекса Украины за 2002 – 2011 гг. Установлено, что более целесообразно в качестве граничных использовать разные значения для разных групп предприятий. Предложено также верхнее предельное значение периода непогашения текущих обязательств установить на уровне 1 года. При превышении этого значения финансовое состояние предприятия характеризуется критической ситуацией.

Ключевые слова: период, непогашение, текущие обязательства, кризис, диагностика.

Табл.: 1. **Формул.:** 1. **Библ.:** 9.

Нусінова Яна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, Международный научно-технический университет им. академика Ю. Бугая (пер. Магнитогорский, 3, Киев, 02660, Украина)

E-mail: tdutybz.07@mail.ru

UDC 658.012:338.242

Nusinova Y. V. Use of the indicator of the period of outstanding current liabilities when diagnosing crisis at mining and smelting enterprises

The article substantiates methodical approaches to the use of the indicator of the period of outstanding current liabilities when diagnosing crisis at domestic mining and smelting enterprises. It reveals that these enterprises are the most vulnerable in the world financial and economic crisis, during the period of which production volumes dropped in physical terms, but increased together with sales in money terms, which was achieved by means of increase of prices and dollar rate. It states that one of the key tasks in solving the problems resulting from current company management is a necessity of permanent control over the level of current liabilities, the source of repayment of which, in majority of cases, is the proceeds from products sales. In this connection it offers to use, in addition to other indicators of diagnostics, the period of outstanding current liabilities, which is calculated using relation of current liabilities to the volume of sales of products in money terms, multiplied by 365 days. It offers to identify its lowest value, which would characterise the period during which an enterprise could suspend repayment of current liabilities without the risk of deteriorating the financial state down to the crisis level. It calculates and analyses factual values of the indicator at a number of mining and smelting enterprises of Ukraine for the period 2002 – 2011. It states that it is more expedient to use different values for different groups of enterprises as boundary values. It also offers to set the upper limit value of the period of outstanding current liabilities at the level of 1 year. It states that when this value is exceeded, the financial state of an enterprise is characterised as a critical situation.

Key words: period, outstanding, current liabilities, crisis, diagnostics.

Tabl.: 1. **Formulae:** 1. **Bibl.:** 9.

Nusinova Yana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, International Science and Technology University named after Academician Yu. Bugay (prov. Magnitogorskyy, 3, Kyiv, 02660, Ukraine)

E-mail: tdutybz.07@mail.ru

Спад виробництва в 2005 р. науковці визначають як передвісник глобальної фінансово-економічної кризи 2008 р., яка торкнулась всіх світових виробників металопродукції, але при цьому за масштабами дії і наслідками найбільш постраждав саме гірничо-металургійний комплекс України [1].

Вітчизняні науковці та практики зійшлися в думці, що підприємства гірничо-металургійного комплексу, які працюють на експорт, є найуразливішими до світової фінансово-економічної кризи, у зв'язку з чим наводять дані щодо падіння обсягів виробництва в натуральному вираженні в IV кв. 2008 р. порівняно з аналогічним кварталом 2007 р., яке коливалось від 39% до 45%. Проте за підсумками 2008 р. відбулося збільшення обсягів виробництва в грошовому вираженні, що було досягнуто за рахунок підвищення цін і зростання курсу долара у другому півріччі цього року. Зараз, після певного періоду економічної стабілізації, підприємства гірничо-металургійного комплексу знову переходять до етапу стагнації, що є результатом як загальнодержавної, так і загальносвітової кризи. За таких умов актуального значення набуває діагностика фінансової кризи цих підприємств.

Нині одним із ключових завдань у розв'язанні проблем, що виникають під час поточного управління підприємствами, науковці та практики називають необхідність постійного контролю за рівнем кредиторської заборгованості, а у більш ширшому варіанті – поточних зобов'язань. Це пов'язано з тим, що по-перше, поточні зобов'язання є додатковим і відносно дешевим джерелом залучення ресурсів для підприємств гірничо-металургійного комплексу, і тому їх суми сягають суттєвих розмірів, а, по-друге, такі зобов'язання погіршують показники ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, що веде до фінансової кризи. Саме через це постає завдання діагностики фінансової кризи з використанням показників обсягів реалізації продукції та поточних зобов'язань.

Теоретичні і методологічні аспекти оцінки кредиторської заборгованості знайшли відображення в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків, зокрема: І. Бланка, Дж. Ван Хорна, Н. Новікової, А. Поддєрьогіна, В. Ковальова, М. Мазаракі, Л. Лігоненко, А. Крейніної та ін. Водночас ці ж науковці внесли вагомий внесок у розвиток теоретичних і методологічних засад діагностики кризи. Крім них, варто відзначити праці таких вітчизняних науковців, як В. О. Василенко, В. В. Вітаїнського, С. Б. Довбні, С. М. Іванюти, В. Я. Нусінова, С. Я. Салиги, А. С. Ситник, В. М. Суторміної, О. О. Терещенко, О. Д. Чернявського і зарубіжних: Е. Альтмана, І. Т. Балабанова, С. Г. Беляєва, К. Беермана, В. Бівера, А. В. Богомолової, Є. Ф. Бріггема, П. Вайбера, М. І. Гончарова, А. Г. Грязнової, В. В. Ковальова, В. І. Кошкіна, М. Н. Крейніної, О. С. Стоянової, Е. Хелферта, А. Д. Шеремета та ін. учених. Однак, невідлячесь на велике різноманіття методик фундаментальної та експрес-діагностики кризи, на наш погляд, не достатньо уваги зосереджено саме на використанні показника періоду непогашення поточних зобов'язань, від величини якого значною мірою залежить майбутнє підприємства. Це пов'язано насамперед з тим, що

відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» із змінами № 5518-VI від 06.12.2012 р. справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку, якщо інше не передбачено цим Законом [2].

Відомо, що до 2007 р. на світовому і внутрішньому ринках спостерігалось стійке зростання споживання металопродукції (з незначним спадом у 2005 р.) до самої кризи в другій половині 2008 р. Завдяки цьому, у першу чергу, металургія України вступила у фазу стабільної роботи, поступово нарощувала обсяги виробництва основних видів продукції і не знала їх падіння практично ціле десятиліття – з 1998 по 2008 рр. Після дворічного стійкого підйому в 2005 р. відбулося погіршення кон'юнктури на світовому ринку металопродукції та зниження попиту і цін на кінцеву металопродукцію. Серед найбільш значимих чинників даних процесів науковці відзначають тимчасове закриття китайського ринку, а також реприватизація певних підприємств комплексу («Криворіжсталь», Нікопольський завод феросплавів та ін.).

До чинників, які передували фінансовій кризі в 2008 р., відносять: різке зростання світових цін і попиту на металургійну продукцію; збільшення негативного сальдо зовнішньоекономічного торгівельного балансу України при одночасно нестабільному курсі національної валюти; нарощування на вітчизняних підприємствах дебіторської заборгованості внаслідок кредитних проблем у споживачів металопродукції; вибіркова стагнація випуску окремих позицій сортаменту, пов'язаних зі споживанням на внутрішньому ринку [1].

Фінансово-економічна криза почала здійснювати негативний вплив на діяльність підприємств комплексу з другої половини 2008 р. Пік кризи в металургії припав на листопад 2008 р., який суттєво погіршив результати діяльності всіх металургійних підприємств. При цьому найсильніше постраждали ті, які не мали власної сировинної і енергетичної бази (Алчевський металургійний комбінат, комбінат ім. Держинського, Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча, «Запоріжсталь»). Сильніші позиції виявилися у вертикально-інтегрованих компаній металургійного сектора (Метінвест, ІСД та ін.) завдяки наявній можливості максимально знизити сировинну складову в собівартості своєї продукції. Незважаючи на заходи, що приймалися, ситуація продовжувала погіршуватися, більше половини споживачів відмовилася від замовлень, що призвело до зупинки устаткування і виробництва. Так, станом на листопад 2008 р. в Україні працювало лише 18 доменних печей, 20 сталеплавильних агрегатів, 48 прокатних станів. Падіння середньодобових обсягів виробництва складало: чавун – 58,2%, сталь – 56,6%, прокат – 54% [1]. Дані факти вказують на необхідність враховування показника обсягу реалізації продукції при діагностиці кризи. Крім того, як було зазначено вище,

доцільним також є використання показника періоду непогашення поточних зобов'язань.

Усе вищевикладене дозволяє сформулювати мету даної статті як удосконалення методичних підходів до діагностики фінансової кризи підприємств гірничо-металургійного комплексу з використанням показника періоду непогашення поточних зобов'язань.

У науковій літературі поряд із загальноприйнятим підходом до визначення ступенів кризи пропонуються різні варіанти авторських методик [3]. Сутність загальновідомих і авторських підходів є однаковою: розраховуються показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності і порівнюються з нормативними значеннями. При цьому багато вчених наголошують на наявності високого рівня кореляційного зв'язку між показниками діагностики кризи однієї групи. У зв'язку з цим різні показники характеризують один і той самий параметр фінансового стану. Яскравим прикладом у цьому контексті є структура капіталу, яка може бути охарактеризована як коефіцієнтом автономії, так і показником фінансової стабільності.

Діагностика спрямована на оцінку стану економічних об'єктів за умов неповної інформації [4], а тому кількість використовуваних показників повинна бути оптимальною (без дублюючих показників). Крім того, для більш об'єктивної оцінки показники повинні враховувати галузеву приналежність та специфіку діяльності підприємства. З урахуванням зазначеного заслуговують уваги моделі прогнозування банкрутства, розроблені вітчизняним науковцем О. О. Терещенком для підприємств різних видів економічної діяльності [5].

Зауважимо, що у зв'язку з підвищеною трудомісткістю більшість з існуючих процедур не можуть здійснюватися при поточній діяльності підприємства. Найбільш придатним для здійснення цього ми вважаємо застосування одного певного показника. Проте проведений аналіз дозволив виявити, що існуючі комплексні показники не позбавлені такого недоліку, як те, що вони передбачають розрахунок кількох фінансових коефіцієнтів, зведених в одну формулу. Такі підходи цілком придатні для використання «постфактум» або планування, тоді як відсутній достатньо обґрунтований підхід, згідно з яким діагностику можна застосовувати при виконанні бюджетів підприємства в режимі реального часу. Як зазначає автор [9], у такому режимі неможливо одночасно утримувати на заданому рівні та контролювати значення широкої номенклатури показників. Крім того, як справедливо зазначено у [6, с. 139], для практичного застосування краще створити власну базу даних, використовуючи вихідну інформацію підприємств однієї галузі.

При розробці комплексного показника необхідно дотримуватися принципу розумної достатності використання методів діагностики, сутність якого полягає у використанні тільки тих показників, які є інформаційною базою для прийняття управлінських рішень [7, с. 40]. Це означає, що він має враховувати 2–3 найбільш значущих фактора. З метою його використання при оперативному плануванні та виконанні бюджетів складовими такого показника повинні бути величини, значення яких

можуть бути визначені на підприємстві в будь-який момент його діяльності.

Із викладеного вище випливає, що найвпливовішими ознаками кризи на підприємствах гірничо-металургійного комплексу є нестабільні потоки виручки, її зниження через падіння попиту на продукцію, втрата платоспроможності, що, як відомо, характеризується нездатністю виконати грошові зобов'язання перед кредиторами відповідно до визначених строків та обсягів.

У процесі діагностики як базові можуть використовуватися різні показники економічного стану, вибір яких залежить від мети аналізу. Якщо підприємство оцінює можливість усунення неплатоспроможності, як базовий може обиратися дефіцит фінансових ресурсів. Якщо оцінюється можливість відновлення фінансової стійкості, може обиратися коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами або інший показник фінансової стійкості. Якщо проводиться аналіз можливості забезпечення фінансової рівноваги в довгостроковому періоді, таким показником постає період обороту зобов'язань підприємства [8]. Для визначення ступеня кризи також у [8] пропонується використання граничних значень кредиторської заборгованості. Науковцем запропоновано визначати граничні величини зміни зобов'язань, які відповідають мінімально, максимально можливій та фактичній виручці.

Набір показників для діагностики кризи повинен відповідати не лише меті її здійснення, але й часовому обмеженню. Тому в умовах обмеженості часу для прийняття управлінських рішень використовується експрес-діагностика.

Вважаємо, що не залежно від того, який набір показників обрано для її здійснення, необхідно використовувати додатковий показник – період непогашення поточних зобов'язань, який розраховується за такою формулою:

$$П_{нз} = \frac{ПЗ}{Ор} \cdot 365,$$

де $П_{нз}$ – це період непогашення поточних зобов'язань, днів; $ПЗ$ – поточні зобов'язання підприємства, грн; $Ор$ – обсяг реалізації продукції, грн.

Використання показника обсягу реалізації продукції в грошовому вираженні обумовлене, окрім вищевказаного, ще й тим, що величина доходів, отримана від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), служить, як правило, джерелом погашення поточних зобов'язань підприємств.

Отже, необхідно встановити граничний період, протягом якого підприємство може працювати, не погашаючи свої поточні зобов'язання і при цьому не переходячи до кризового стану.

Як вже зазначалося, якщо підприємство не розраховується з кредиторами понад 3 місяці, тобто 90 днів, то останні мають право ініціювати справу про банкрутство [2]. Відтак, період понад 90 днів вважаємо критичним, оскільки підвищується ризик входження у процедуру банкрутства (за умови наявності суми боргу понад 300 мінімальних заробітних плат). Разом з цим слід підкрес-

лити, що впровадження процедури банкрутства може відбуватися незалежно від значень показників діагностики кризи [9]. Наприклад, у 2006 р. значення фінансово-економічних показників діяльності ВАТ «Північний ГЗК» були значно кращими, а на ВАТ «Інгулецький ГЗК» і ВАТ «Центральний ГЗК» не гіршими, ніж на ВАТ «Південний ГЗК», проте цього року саме на останньому підприємстві припинилася процедура банкрутства, яка тривала на інших комбінатах Кривбасу навіть у 2007 р., коли значення всіх фінансово-економічних показників характеризували відсутність кризи [9]. Підприємства по кілька років не виходили з процедури банкрутства, не погашаючи при цьому заборгованість минулих періодів. Тому слід погодитися з автором [9] у тому, що з урахуванням мораторію на задоволення вимог кредиторів процедура банкрутства, у певному сенсі, є захисним інструментом у кризовому стані з боку власників підприємств гірничо-металургійного комплексу і може розглядатися як один з антикризових заходів. Проте, наявність цієї процедури є індикатором, який для всіх третіх осіб характеризує незадовільний економічний стан підприємств [9].

Повертаючись до критичного періоду непогашення поточних зобов'язань, відмітимо, що він являє собою той мінімальний період (нижню межу), протягом якого підприємство може функціонувати, не погашаючи поточні зобов'язання, що виникають в процесі поточної діяльності, і при цьому його економічний стан не погіршуватиметься до рівня кризового.

Далі розрахуємо значення періоду непогашення поточних зобов'язань на ряді підприємств гірничо-металургійного комплексу за період з 2002 р. по 2011 р. (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, найменші значення аналізованого показника отримано в ті періоди, в яких діяльність підприємств гірничо-металургійного комплексу характеризувалася відсутністю кризи. При цьому такі підприємства доцільно розбити на три групи.

До *першої групи* віднесемо підприємства, на яких мінімальний період непогашення поточних зобов'язань був найменшим і не перевищував 1 місяця, тобто 30 днів. Це найчисельніша група, до якої входить найбільша кількість з досліджуваних підприємств. Так, найменші значення серед аналізованих підприємств гірничо-металургійного комплексу були на ПАТ «Євраз Суха балка» і складалі: 10,9 днів у 2008 р., 19,6 днів – у 2009 р. і 9,7 днів у 2011 р. Також незначні періоди непогашення поточних зобов'язань були на ПАТ «КЗРК»: 19,0 днів у 2005 р. і 17,7 днів у 2007 р. На ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» також ці періоди були несуттєвими у 2005 – 2007рр. і складалі 19,1, 20,0 та 28,3 днів відповідно. На ПрАТ «Балаклавське рудоуправління ім. О. М. Горького» найменше значення показника Пнпз було в 2007 р. і складало 22,5 днів. На ПАТ «ММК ім. Ілліча» невеликі значення були в 2004 р.– 23,7 днів і в 2008 р.– 25,6 днів. На ПАТ «Харцизький трубний завод» аналогічне значення складало 25,1 днів у 2006 р. На ВАТ «Південний ГЗК» період непогашення поточних зобов'язань склав 26,9 днів у 2011 р.

Другу *групу* складають підприємства, на яких мінімальні значення показника Пнпз складають від 30 до 60 днів. До неї відносяться: ВАТ «МК «Азовсталь», на якому мінімальний період непогашення поточних зобов'язань складав 35,3 днів у 2006 р.; ВАТ «Полтавський ГЗК» з мінімальним значенням 45 днів у 2007 р. і ПАТ «Північний ГЗК» з періодом 54 дні у 2006 р.

Таблиця 1

Значення показника періоду непогашення поточних зобов'язань на підприємствах ГМК

Підприємство	Величина періоду непогашення поточних зобов'язань (Пн _{пз}), днів									
	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
ПАТ «Північний ГЗК»	443.9	378.9	145.7	60.8	54.0	66.8	85.9	223.7	301.9	132.2
ВАТ «Південний ГЗК»	263.1	297.5	311.4	178.1	214.2	83.8	62.4	201.6	70.2	26.9
ПАТ «Інгулецький ГЗК»	141.5	183.4	117.8	110.6	68.8	78.4	97.8	104.9	120.0	220.8
ПАТ «Центральний ГЗК»	378.1	363.1	254.3	127.7	94.1	82.1	78.2	75.2	182.2	166.9
ВАТ «Полтавський ГЗК»	170.4	185.3	138.6	141.6	85.7	45.0	62.4	114.6	112.0	18.2
ВАТ «МК «Азовсталь»	66.0	52.9	65.9	45.0	35.3	42.1	99.0	196.1	192.0	193.2
ПАТ «Єнакіївський металургійний завод»	126.2	123.5	93.8	133.6	119.7	95.8	159.1	210.2	301.5	310.4
ПАТ «Євраз Суха балка»	151.6	142.4	138.1	93.3	88.8	102.2	10.9	19.6	26.4	9.7
ПАТ «ММК ім. Ілліча»	32.9	28.3	23.7	28.5	85.1	38.5	25.6	41.8	36.0	41.3
ПАТ «Харцизький трубний завод»	164.0	109.2	96.8	44.0	25.1	48.9	93.8	193.6	141.5	147.9
ПрАТ «КЗГО»	159.2	202.3	176.5	228.0	147.4	90.1	97.5	179.1	208.8	159.3
ПАТ «КЗРК»	74.1	42.0	33.5	19.0	74.8	17.7	63.0	103.9	32.3	25.2
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	47.3	45.9	33.9	19.1	20.0	28.3	33.6	62.7	56.9	56.7
ПрАТ «Балаклавське рудоуправління ім. О. М. Горького»	61.4	63.1	51.3	45.5	50.0	22.5	101.4	124.0	149.0	88.3

До *третьої групи* слід віднести підприємства, на яких мінімальний період непогашення поточних зобов'язань складає від 60 до 90 днів. Це найменша група, до якої входять ПАТ «Інгулецький ГЗК» з мінімальним періодом 68,8 дня в 2006 р., і ПАТ «Центральний ГЗК» з найменшим значенням 75,2 дня в 2009 р.

Слід відмітити, що на ПАТ «Єнакіївський металургійний завод» та ПрАТ «КЗГО» кризовий стан мав місце упродовж усього періоду, що аналізується. У зв'язку з цим мінімальні значення періоду непогашення поточних зобов'язань на обох підприємствах склали більше 90 днів (93,8 та 90,1 дня відповідно).

Зауважимо, що при використанні показника періоду непогашення поточних зобов'язань необхідно брати до уваги умови договорів по розрахунках з кредиторами, постачальниками та підрядниками.

У попередніх дослідженнях нами введено поняття критична ситуація – найважчий ступінь кризи, при якому банкрутство як останній етап розвитку кризового стану окремо не розглядається, а сполучене з важким ступенем. З'ясовано, що найдовше (протягом 1998 – 2003 рр.) у критичній ситуації перебували ПАТ «Центральний ГЗК» і ПАТ «Північний ГЗК» [9].

На наш погляд, значення періоду непогашення поточних зобов'язань для констатації критичної ситуації на підприємстві повинно бути більше 1 року (більше 365 днів).

На ПАТ «Північний ГЗК» значення періоду непогашення поточних зобов'язань були найбільшими за увесь досліджуваний період і склали 443,9 дня у 2002 р. і 378,9 дня у 2003 р. На ПАТ «Центральний ГЗК» найбільші значення аналізованого показника склали 378,1 днів у 2002 р. і 363,1 дня в 2003 р.

ВИСНОВКИ

Таким чином, як додатковий показник при діагностиці кризи на підприємствах гірничо-металургійного комплексу запропоновано використовувати період непогашення поточних зобов'язань, визначаючи його найменше значення, яке характеризуватиме період, протягом якого підприємство може не сплачувати поточні зобов'язання без ризику погіршення фінансового стану до рівня кризового. При цьому доцільно використовувати різні значення для різних груп підприємств. Запропоновано також верхнє граничне значення періоду непогашення поточних зобов'язань встановити на рівні 1 рік. При перевищенні цього значення фінансовий стан підприємства характеризуватиметься критичною ситуацією.

У зв'язку з цим виникають ряд питань, які потребують подальшого дослідження, а саме: визначення довірчих інтервалів окремо для кожного ступеня кризи (легкої, середньої), а також використання цього показника в процесі поточного управління підприємствами гірничо-металургійного комплексу (при оперативному плануванні, бюджетуванні та контролюванні). ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Кириченко О. О.** Дослідження розвитку гірничо-металургійного комплексу України / О. О. Кириченко // *Сталый розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал*. – 2012. – № 6 (16). – С. 34 – 39.

2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» із змінами № 5518-VI від 06.12.2012 р.

3. Оценка кредитоспособности промышленных предприятий: авторские методики: монография / под ред. В. Я. Нусинова. – Кривой Рог: Издательский дом, 2007. – 315 с.

4. **Вартанов А. С.** Экономическая диагностика предприятия / А. С. Вартанов. – Ташкент: Экономика, 1996. – 80 с.

5. **Терещенко О. О.** Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія / О. О. Терещенко – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.

6. **Іванюта С. М.** Антикризове управління / С. М. Іванюта – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 288 с.

7. **Воронкова А. Е.** Диагностика стану підприємства: теорія і практика: монографія / А. Е. Воронкова, Р. З. Вечерковські, Д. К. Воронков, Н. Г. Калюжна, Е. Н. Коренев, І. В. Мажура; заг. ред. А. Е. Воронкової. – Харківський національний економічний ун-т. – 2-е вид., переробл. і доп. – Х.: ВД «ІН-ЖЕК», 2008. – 520 с.

8. **Ярова А. Б.** Визначення оптимального періоду обороту зобов'язань методом мінімуму / А. Б. Ярова, В. Я. Нусинов // *Вісник Криворізького технічного університету: збірник наукових праць*. – Вип. 21. – Кривий Ріг: КТУ, 2008. – С. 232 – 237.

9. **Мищук Є. В.** Особливості діагностики критичної ситуації на гірничо-збагачувальних підприємствах / Є. В. Мищук // *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Вип. 241. – Т. 4. – С. 854 – 860.

REFERENCES

Kirichenko, O. O. "Doslidzhennia rozvytku hirnycho-metallurhiinoho kompleksu Ukrainy [Development of mining and metallurgical complex of Ukraine]". *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 6(16) (2012): 34-39.

Zakon Ukrainy № 5518-VI vid 06.12.2012 r. [Law Of Ukraine № 5518-VI, 06.12.2012].

Otsenka kredytoposobnosti promyshlennykh predpriyatiy: avtorskye metodyky [Credit rating industrial enterprises: author's methodologies]. Krivoy Rog: Izdatelskiy dom, 2007.

Vartanov, A. S. *Ekonomicheskaya diagnostika predpriyatiia* [Economic Diagnostics company]. Tashkent: Ekonomika, 1996.

Tereshchenko, O. O. *Antykryzove finansove upravlinnia na pidpriemstvi* [Financial crisis-proof management of enterprise]. Kyiv: KNEU, 2004.

Ivaniuta, S. M. *Antykryzove upravlinnia* [Crisis-proof management]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2007.

Voronkova, A. E. and others. *Diahnostyka stanu pidpriemstva: teoriia i praktyka* [Diagnostics of the enterprise: theory and practice]. Kharkiv: INZHEK, 2008.

Yarova, A. B., and Nusinov, V. Ya. "Vyznachennia optymalnogo periodu oborotu zobov'iazan metodom minimaksu [Determination of the optimal period of commitments by minimax]". *Visnyk Kryvorizkoho tekhnichnogo universytetu*, no. 21: 232-237.

Mishchuk, E. V. "Osoblyvosti diahnostyky krytychnoi sytuatsii na hirnycho-zbahachuvalnykh pidpriemstvakh [The diagnostic features of the critical situation in the mining and processing enterprises]". *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, no. 241: 854-860.